

לקראת החלטת ממשלה 3791

הטמעת חשיבה מגדרית בהחלטת הממשלה לצמצום פערים חברתיים-כלכליים במזרח ירושלים

ד'אן בן-כליפא, אהוד פראוור

1. רקע

בהחלטת ממשלה 2331 לקידום שוויון מגדרי והטמעת חשיבה מגדרית, מיום 14.11.2014, נכתב:

"הטמעת חשיבה מגדרית (Gender Mainstreaming) היא אמצעי לקידום שוויון מגדרי, שעיקרו קביעת מדיניות, תוך הכרה בצרכים הנבדלים של נשים וגברים ובהשפעות השונות שעשויות להיות למדיניות עליהם, ופיתוח מענים מותאמים לצרכים אלו."

כיוון שתוכניות החומש למזרח ירושלים שמו להן למטרה לצמצם את הפערים במזרח ירושלים, הרי שנכון להתבונן בסיבות ובגורמים לפערים גם בחתך מגדרי. שכן הגורמים, ולפיכך גם המענים, שונים במקרים רבים בין גברים ונשים.

עיצוב החלטות ממשלה מתוך חשיבה מגדרית צפוי להוביל לקביעת מדיניות ממוקדת יותר ואפקטיבית יותר, והוא חלק ממהלך גדול יותר של דיוק ההחלטה, דיוק התקציבים (gender budgeting) וטיוב תוכניות העבודה. אנו ממליצים כי מנגנון דומה ייבנה עבור תוכנית החומש הבאה לצמצום פערים במזרח ירושלים, אשר נבנית בימים אלו.

במסמך זה ייבחן האופן שבו חשיבה מגדרית באה לידי ביטוי בהחלטות ממשלה קודמות; יוצגו דוגמאות אפשריות לחשיבה מגדרית בהחלטת הממשלה הבאה במזרח ירושלים (החלטה 3791); ויוצגו המלצות רלוונטיות ליישום בשלב תכנון ההחלטה ובשלב ביצוע התוכנית.

¹ החלטת ממשלה 2331, https://www.gov.il/he/departments/policies/2014_des2331

2. חשיבה מגדרית בהחלטות ממשלה קודמות

החלטת ממשלה 550 – התוכנית הכלכלית לצמצום פערים בחברה הערבית²

- › שיפור ההון האנושי: "פיתוח תוכניות להגדלת מספר הסטודנטים (תוך הבחנה מגדרית) הלומדים במכללות הטכנולוגיות המפוקחות ע"י המכון הממשלתי להכשרה בטכנולוגיה ובמדע"³...
- › תעסוקה – פיתוח עסקים: "להנחות את משרד הכלכלה והתעשייה לפעול להמשך פעילות קרן האשראי לעסקים זעירים בחברה הערבית, השמה דגש על מתן אשראי לעסקים בבעלות נשים ערביות לצורך שדרוגם ופיתוחם."⁴
- › צעירים: "להטיל על רשות הצעירים לחזק את התוכנית לקידום מעורבות חברתית של צעירים למען הקהילה ביישובי התוכנית [...] התוכנית תכלול יעדים ומדדים להשתתפות צעירים בהבחנה מגדרית"⁵.

החלטת ממשלה 1834 – תוכנית דחופה לצמצום פערים ומתן מענים משלימים למניעת אלימות ופשיעה בערים המעורבות ותיקון החלטת ממשלה⁶

- › צעירים: סעיף הצעירים שהובא בהחלטת ממשלה 550 אומץ כלשונו ואף הורחב בהחלטת ממשלה 1834: "רשות הצעירים תפעל להנגשת שירותים על ידי התאמה והרחבת המענים הקיימים בערים המעורבות לצעירים ערבים בהתאם לעמידה ביעדים ובמדדים שיוגדרו לרבות ביחס להשתתפות בהיבטים מגדריים"⁷.

החלטת ממשלה 1279 – התוכנית לפיתוח כלכלי חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב⁸

- › צמצום נשירה: "צמצום ומניעת נשירה גלויה וסמויה במערכת החינוך ביישובי התוכנית [...] בשים לב לצורכי האוכלוסייה, למאפיינים מגדריים ולמאפיינים ייחודיים של כל אחת מהרשויות, וכן מתן מענים בנושא הזנת תלמידים."⁹

החלטת ממשלה 3790 – צמצום פערים חברתיים כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח ירושלים¹⁰

- › בתוכנית החומש הקודמת לצמצום פערים במזרח ירושלים (מכוח החלטת ממשלה 3790) לא נערכה הבחנה מגדרית, אך הוצבו יעדים ממוקדים לנשים – כולם בתחום התעסוקה.

² החלטת ממשלה 550, <https://www.gov.il/he/departments/policies/dec550-2021>

³ סעיף 9.3.ב.

⁴ סעיף 10.ד.

⁵ סעיף 9.3.

⁶ החלטת ממשלה 1834, <https://www.gov.il/he/departments/policies/dec1834-2022>

⁷ סעיף 1.

⁸ החלטת ממשלה 1279, https://www.gov.il/he/departments/policies/government_decision_1279

⁹ סעיף 1.א.ד.

¹⁰ החלטת ממשלה 3790, https://www.gov.il/he/departments/policies/government_decision_3790

- ❖ "היקף המשתתפים החדשים במרכז ההכוון בכל שנה יעמוד על לפחות 1,500, שמתוכם לפחות 70% נשים."¹¹
- ❖ "להרחיב את תוכנית "מעגלי תעסוקה" [...] ל-1,200 משתתפים בשנה, כאשר 70% מהם יהיו נשים."¹²
- ❖ "צמצום הפער בין שיעור התעסוקה של נשים בגילאי 25-64 במזרח ירושלים לשיעור התעסוקה של נשים ערביות בגילאי 25-64..."¹³

ג. אפשרויות לכיווני חשיבה מגדרית בהחלטת הממשלה 3791

מהדוגמאות שהובאו לעיל עולה כי יש רקע עשיר להצבת יעדים אשר מתייחסים להבחנה מגדרית ולהצבת יעדים ייעודיים לנשים. בעולם בכלל, וגם בישראל, קיימים הבדלים מהותיים בין גברים לנשים בתחומי החיים השונים: השכלה, תעסוקה, צריכת שירותים ועוד. להבדלים אלו קיימים ביטויים ייחודיים במזרח העיר.

להלן דוגמאות להבחנה מגדרית נחוצה בהחלטת הממשלה הבאה במזרח ירושלים, בחלוקה לפי תחומי ההחלטה:

משמעות וגזירת פעולה	תמונת מצב		תחום
	גברים במזרח ירושלים	נשים במזרח ירושלים	
<p>התוכנית צריכה לכלול:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● מהלכים מוגדרים להפניית נשים אקדמאיות להשתלבות בשוק התעסוקה. ● צעדים להפניית גברים לתעסוקה איכותית. <p>מוצע לקבוע מדדים בנפרד לכל אחת מקבוצות האוכלוסייה.</p>	<p>גברים במזרח ירושלים משתלבים בתעסוקה בשיעורים גבוהים, אך רק מעט מהם משתלבים בתעסוקה איכותית.¹⁵</p>	<p>נשים במזרח ירושלים בכלל, ונשים אקדמאיות בפרט, משתתפות בכוח העבודה בשיעורים נמוכים מאוד.¹⁴</p>	תעסוקה
<ul style="list-style-type: none"> ● התוכנית צריכה לכוון להגברת הנגישות השפתית (בערבית) בשירותי הבריאות הניתנים במערב העיר. 	<p>בשונה מן הנשים, הגברים נוטים לצרוך שירותי בריאות גם במזרח העיר וגם במערבה.¹⁷</p>	<p>במזרח העיר מקובל כי תחום הבריאות ימצא תחת אחריותה של האישה. יחד עם זאת, נשים ממעטות להגיע למרפאות מומחים במערב העיר בשל חסמים שונים, ובהם שליטה נמוכה בשפה העברית, חשש מהגעה ללא</p>	בריאות

¹¹ סעיף 1.2.א.

¹² סעיף 2.2.א.

¹³ סעיף 2.א.

¹⁴ פורזיקי, נ' (2022). מיפוי ההון האנושי בקרב צעירים וצעירות ממזרח ירושלים. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

¹⁵ שם.

¹⁷ שם.

<ul style="list-style-type: none"> מתחייבת הרחבת הפריסה של שירותי הבריאות במזרח העיר. 		<p>ליווי ואי-נגישות תחבורתית.¹⁶</p>	
<ul style="list-style-type: none"> מוצע לבחון כיצד ניתן להרחיב את פעילות מרכז הצעירים כך שתמשוך אליה גם צעירים. מוצע לבחון כיצד ניתן להרחיב את תוכניות הספורט כך שהן יתנו מענה גם לצעירות (נשים). מוצע לקבוע מדדים נפרדים לגברים ולנשים בתחום זה. 	<p>בתוכניות בלתי פורמליות בתחומי הספורט, כמו כדורגל וכדורסל, משתתפים בעיקר ילדים ונערים.</p>	<p>בפעילויות מרכז הצעירים בשועפאט ישנן יותר נשים (אשר משתתפות ומתנדבות) מאשר גברים.¹⁸</p>	<p>חינוך בלתי פורמלי</p>
<ul style="list-style-type: none"> תוכניות למניעת נשירה נכון שתהיינה ממוקדות באופן נפרד בבנים ובבנות, תוך קביעת מדדי תוצאה נפרדים.²⁰ 	<p>בקרב בנים שיעורי הנשירה בגילי התיכון גבוהים יותר לעומת שיעורי הנשירה בקרב בנות.¹⁹</p>		<p>טיפול בפרט בהיבטי נשירה</p>
<p>צריכה להיעשות בחינה של המידה שבה התחבורה הציבורית נותנת מענה לצרכים של נשים,²³ תוך התייחסות לשעות הפעילות וליצירת קישוריות בין פנים השכונות לבין מוקדי מתן השירותים.</p>	<p>גברים משתמשים יותר ברכב פרטי בכדי להגיע למקום עבודתם, לרוב בשעות הבוקר ושעות אחר הצהריים המאוחרות.²²</p>	<p>כדי להגיע למקום עבודתן, נשים משתמשות בתחבורה ציבורית ובהליכה רגלית יותר מאשר גברים, ובשעות שונות. כמו כן, נשים מבצעות יותר עצירות במהלך יומן לשם צריכת שירותים שונים וליווי ילדים למסגרות חינוך.²¹</p>	<p>תחבורה</p>

מהמוצג בטבלה עולים הבדלים בין נשים לגברים בדפוסי צריכת השירותים ובדפוסי ההתנהגות, ואלו מלמדים על הצורך בהבחנה מגדרית בהחלטת הממשלה הבאה.

¹⁶ זגיר, מ' (2022). שירותי בריאות מרפאתיים במזרח ירושלים: תמונת מצב והמלצות מדיניות. מכון ירושלים למחקר מדיניות.

¹⁸ שיחת חוקרי מכון ירושלים למחקר מדיניות עם מנהלת מרכז אינאר, לונא אשתי.

¹⁹ חדאד חאג' יחיא, נ', סייף, א', קסיר (קלינר), נ' ופרג'ון, ב' (2021). חינוך והשכלה בחברה הערבית: פערים וניצנים של שינוי. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

²⁰ להרחבה בנושא ראו: כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ', לוי, ד', ברוך-קוברסקי, ר', קונסטנטינוב, ו' וחביב, ג' (2017). השתלבות בחברה של נערים (בנים) יוצאי אתיופיה: מבט לפי מגדר, מוצא ודור עלייה. מכון מאיר-ג'וינט-ברוקדייל.

<https://brookdale.jdc.org.il/publication/integration-ethiopian-israeli-adolescent-boys>

²¹ פורזיקי, 2022.

²² פורזיקי, שם.

²³ ; להרחבה בנושא ראו – עיר שווה: התוכנית לקידום שוויון מגדרי בתל-אביב יפו, תחבורה רגישת מגדר,

<https://bit.ly/3Qo9G69>

3. המלצות

כפי שהובן לאחר יישום תוכניות ממשלה קודמות, בניית תוכנית מותאמת מגדרית, המבוססת על נתונים, מובילה לדיוק קהלי היעד של התוכנית ומאפשרת שימת דגש על המאפיינים והצרכים השונים של תושבי מזרח העיר – נשים וגברים. נקודת המוצא היא שהבדלי ההתנהלות וההתנהגות בין גברים לנשים במזרח העיר מצריכים כלי מדיניות שונים ויעדים מותאמים. לאור זאת גובשו המלצות להטמעת החשיבה המגדרית בהחלטת הממשלה 3791, כפי שיוצגו להלן.

המלצות לעת תכנון ההחלטה:

1. תכנון פעולה העונה לצרכים שונים של נשים וגברים (בדומה לתכנון הקיים בהחלטת ממשלה 550) והצבת מדדים בהתאם.
2. בפרקי התוכנית – הוספת התייחסות להבדלים מגדריים ולחסמים הייחודיים לנשים/לגברים.

המלצות לעת ביצוע התוכנית:

1. במהלך תהליכי איסוף הנתונים – במסגרת התפוקות והתוצאות של ההחלטה יש להוסיף סעיף אשר מתייחס למין הנשאל. נתונים אלו ישמשו בעתיד כבסיס הידע לבחינת הבדלים מגדריים ולזיהוי מקומות נוספים שבהם יש פערים במענים ובאופן צריכת השירותים.
2. הקמת פורום מלווה לבחינת החשיבה המגדרית בהחלטה. הפורום יבחן את תוכניות העבודה של גופי היישום ואת תקצובן בראי מגדרי, וידון אחת לרבעון בסוגיות מגדריות רלוונטיות למזרח ירושלים.
3. מינוי אחראי לתחומי המגדר במטה היישום, אשר יוביל את הפורום ויתווך את ממצאי הפורום לגופי היישום השונים.